

Een LGO-leerplan voor VSO-uitstroomprofiel **Arbeidsmarktgericht**

Hulpmiddel voor het gestructureerd ontwikkelen van een leerplan voor de leergebiedoverstijgende doelen in het vso

Thema: Leren leren

VOORBEREIDINGSFASE

Stappen	LGO kerndoelen	Concretisering
<p>Heeft u de volgende stappen doorlopen?</p> <p>Stap 1. Informeren, draagvlak creëren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het team kent de kerndoelen. Het team heeft goed in beeld hoe de eigen school aan de LGO doelen werkt. Het team erkent de noodzaak om (sommige) LGO kerndoelen (beter) herkenbaar in het onderwijsaanbod op te nemen. <p>Stap 2. Uitgangspunten formuleren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het team bepaalt of er wordt gekozen voor een uitstroomspecifieke uitwerking of een meer gemeenschappelijke uitwerking. Het team bepaalt voor elk van de transitiedomeinen (vervolgonderwijs, werk, wonen, vrije tijd en burgerschap) of er wordt gekozen voor een uitstroomspecifieke uitwerking of een meer gemeenschappelijke uitwerking. <p>Stap 3. Verantwoordelijkheden benoemen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het team heeft een visie op de plaats van de LGO doelen en de verschillende transitiedomeinen in het totaal van doelen en activiteiten in de school. Het team kiest voor elk LGO thema en voor elk transitiedomein voor een vorm van programmering. Het management legt afspraken vast in het schoolplan en jaarrooster. 	<p>1. De leerling ontwikkelt een open en flexibele houding ten opzichte van de wereld om zich heen, mede in het kader van een leven lang leren.</p> <p>2. De leerling leert doelgericht en planmatig te leren en daarbij strategieën te gebruiken.</p> <p>3. De leerling leert verschillende soorten informatie zoeken, te beoordelen en te gebruiken.</p> <p>4. De leerling leert op basis van feiten een mening te vormen, deze adequaat te uiten en respectvol om te gaan met andere meningen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Het ontwikkelen van zelfvertrouwen bij het leren van nieuwe kennis en vaardigheden. Het uitwisselen van ervaringen over de wereld waarin je leert, werkt, woont, als burger functioneert en vrije tijd besteedt. Het ontwikkelen van competenties gericht op een leven lang leren, waaronder het leren in toekomstige werk- en woonsituaties. Het leren plannen en monitoren van het leerproces. Het nemen van (mede)verantwoordelijkheid voor het eigen leer- en ontwikkelingsproces. Het herkennen van leer- en ontwikkelingsdoelen, en het nut ervan voor de eigen ontwikkeling. Het aanleren van een doelgerichte en planmatige aanpak bij leren en handelen. Het aanleren en gebruiken van passende (leer-) strategieën voor het leren en handelen. Het systematisch leren reflecteren op het eigen leer- en werkproces. Het leren gebruiken van feedback voor verbetering van leren en handelen. Het leren zoeken naar informatie in diverse bronnen (mondeling, schriftelijk, tekst, beeld, digitale bronnen). Het leren beoordelen van diverse bronnen op betrouwbaarheid. Het leren en gebruiken van ICT-vaardigheden. Het leren vormen en uiten van je mening. Het leren aangeven of je het met een mening van een ander eens bent. Het leren onderscheid maken tussen feiten en meningen. Het vormen en uiten van een eigen mening op basis van feiten. Het leren argumenteren op basis van feiten en eigen meningen. Het leren afwegen van verschillende meningen en argumenten. Het leren benoemen en hanteren van overeenkomsten en verschillen in meningen.

PLANNINGSFASE

Stap 4: Fasering en positionering van leerinhouden

<p>Welke leerdoelen passen bij de verschillende fasen van de leerroute?</p>	<p>Bepaal welke inhoudelijke focus past bij verschillende onderwijsfasen/leerjaren.</p> <p>Voorbeeldinvulling:</p> <p>Fase 1: De focus ligt op het leren vanuit nieuwsgierigheid. De leerling wordt geprikkeld om vanuit de eigen nieuwsgierigheid te gaan leren en onderzoeken.</p> <p>Fase 2: De focus ligt op het bewust leren omgaan met leertaken (plannen, uitvoeren, evalueren) in de context van de school.</p> <p>Fase 3: De focus ligt op het bewust leren omgaan met leertaken in de context van stage. Belangrijk aspect is het herkennen van de eigen leervragen en het omgaan met feedback.</p> <p>Werk toe naar 'leren leren' op de stageplek:</p> <p>Enige sturing kunnen geven aan het leerproces is tevens een belangrijk aspect van de stagevoorbereiding: is de leerling in staat om in de werksituatie te (leren) plannen? Kan hij/zij aanwezige leermogelijkheden daadwerkelijk benutten? Kan hij/zij voldoende reflecteren, de leerervaringen onder woorden brengen en punten voor verbetering herkennen en benoemen?</p>	<p>Voorbeeld:</p>
<p>Hoe passen de doelen bij de rest van het onderwijs?</p>	<p>Geef aan hoe de inhouden gekoppeld worden aan de visie en uitgangspunten van de school.</p> <p>Maak een keuze uit de volgende mogelijkheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het hanteren van een vaste structuur bij de uitvoeren van leertaken, die in alle vakken terugkomt. Aanbieden als apart vak. Aanbieden als vakoverstijgend thema. Koppelen aan de begeleiding gedurende de gehele opleiding. Anders, namelijk... 	<p>Voorbeeld:</p>

Kies voor een integrale vakoverstijgende aanpak ten aanzien van het 'leren leren'.
 Bijvoorbeeld:

- Het 'leren leren' wordt op diverse manieren gekoppeld aan de overige leeractiviteiten.
- Binnen de algemeen vormende vakken wordt door middel van een generieke aanpak de leer- en informatievaardigheden getraind.
- Door middel van mentorbegeleiding wordt leerlingen gestimuleerd bewust leervragen te gaan formuleren.

De stagebegeleiding vanuit school is er mede op gericht om leerlingen te 'leren leren' in de werksituatie.

Stap 5: Programmering van leeractiviteiten, didactiek en leeromgeving

Wat zijn geschikte werkvormen om de leerdoelen te bereiken?

Bepaal leeractiviteiten en didactiek die passen bij de inhoudelijke leerdoelen.

Didactische werkvormen:
 Een vaste structurering van de uit te voeren leertaken, bijvoorbeeld: voorbereiden, uitvoeren en terugblikken.
 Laat dit onderdeel uitmaken van een leercyclus, waarbij u in overleg met de leerling steeds weer nieuwe doelen bepaalt.

Hanteer eenzelfde structuur bij het "leren leren" en 'leren taken' uitvoeren.
 De vaste volgorde (voorbereiden, uitvoeren, terugblikken) komt dan zowel in de schoolomgeving als in de praktijkcontext terug en wordt zo een herkenbare werkwijze voor de leerling die overal geoefend wordt.

Ga uit van een opbouw in zelfstandigheid waarbij u toewerkt naar maximale zelfstandigheid binnen de mogelijkheden van de leerling.
 Breng de maximaal haalbare zelfstandigheid van een groep leerlingen in kaart. Vertaal dit terug naar iedere fase van het onderwijs:

- Opbouw van eenvoudige naar complexe leertaken.
- Opbouw van de zelfstandigheid bij de uitvoering van leertaken.
- Afbouw van de begeleiding bij leertaken.
- Stem dit af met het gehele docententeam.

Richt de mentorbegeleiding en stagebegeleiding in op bewustwording van de eigen leervragen, en op het omzetten van deze leervragen in passende acties.

Reflectie:

- Directe feedback bij het leer- en werkproces.
- Gespreksvormen die reflectie stimuleren.
- Portfolio-gesprekken.
- Groepsgesprekken.

Voorbeeld:
 Gespreksvormen BOL en DGM (Linie College):
 Tijdens mentoruren worden er gesprekken met leerlingen gehouden en de bovenbouwleerlingen zijn standaard aanwezig bij de oudergesprekken.
 Het lesaanbod in de bovenbouw is volledig gericht op wonen, werken, vrije tijd en burgerschap. Leerlingen kunnen zelf ook meedenken over hun lesaanbod.
 Een rode draad door de school is de communicatie middels BOL- en DGM gesprekken: begeleid ontdekkend leren en denkstimulerende gespreksmethodiek.
 Leerlingen leren zelf probleemoplossend te denken en te handelen en dit ook te generaliseren. Tevens een middel om het denkniveau op een hoge plan te brengen.

Ondersteuning:
 Bij techniek, consumptief, interne stage werken leerlingen met foto boeken (stappenplannen) als ondersteuning om de stappen in te trainen met als doel dit zelfstandig uit te voeren. De planning van deze stappen wordt met de leerkracht altijd besproken en geëvalueerd.

Wat zijn geschikte leeromgevingen

Beslis hoe de leeromgeving eruit moet komen te zien om aan te sluiten bij de inhoud en mogelijkheden van school en leerling.

Baseer de keuzes op de volgende principes met betrekking tot leeromgevingen:

Algemeen:

- Het leren kan in school, om school en buitenschool.
- Er zijn voldoende materialen, zoals boeken- of plaatmateriaal, films, materialen.
- De leeromgeving is veilig.
- De leeromgeving is inspirerend en biedt kans voor de leerling om zelf aan de slag te gaan.
- De leeromgeving stimuleert de zelfstandigheid door overzichtelijkheid, routes, afspraken.
- De leerlingen worden gestimuleerd om keuzes te maken met behulp van visuele ondersteuning.
- Er is ruimte om te reflecteren.

Denk hierbij met name aan het vinden van een passende balans tussen:

- De leerling verantwoordelijkheid geven over het eigen leerproces.

Het bieden van begeleiding en ondersteuning.

Bij oriënterende/interne stages:

- De leerling krijgt de kans om zich vakmatig te ontwikkelen op de stageplek, hij hoeft niet alleen routineklusjes te doen.
- Zorg voor een herkenbare samenhang tussen het leren op school en het leren op stage; biedt de leerling zicht op deze samenhang.

Buiten school/stage:

- Wat zijn de belangrijke voorwaarden om te leren van stage en buitenschoolse activiteiten?

Voorbeeld:
 Leeromgevingen (Luiduinashool Breda):
 Creëren van geschikte leeromgevingen voor verschillende domeinen: vooral voor werken zijn goede werkruimten gecreëerd: bijvoorbeeld keuken met verzorging kantine op school en catering. De domeinen vrije tijd en wonen komen aan de orde in speciale huiskamer groep.

Denk ook aan de naschoolse activiteiten: vrije tijd. De school heeft geregeld dat in de gymzaal ook met andere kinderen/jongeren wordt gespeeld. Door aansluiten bij een brede school kan men naschoolse activiteiten delen.

Stap 6: Kiezen van passende leermiddelen

Wat zijn geschikte leermiddelen?

Inventariseer welke leermiddelen aansluiten bij de uitgangspunten.

Er is een [inventarisatie](#) van leermiddelen beschikbaar die op verschillende categorieën is te doorzoeken.

Stap 7: Benoemen van werkwijze van beoordeling

Op welke wijze worden de leerresultaten inzichtelijk gemaakt?

Geef aan hoe je de ontwikkeling van de leerling zichtbaar maakt.

Ga eerst na: in hoeverre en op welke punten met name wilt u 'leren leren' beoordelen, vanuit welke visie en met welk doel wilt u dat doen.
Er zijn twee kanten aan het beoordelen: gaandeweg het proces en het resultaat bij afsluiting. Overweeg wanneer het erom gaat het leerproces af te kunnen stemmen op de ontwikkeling van de leerling en wanneer het de bedoeling is het bereikte niveau vast te leggen.

Maak dit concreet door een cyclisch begeleidingsproces met als onderdelen:

- Bepaal doelen en tussendoelen en formuleer deze in voor leerlingen begrijpelijke taal. Dit kan bijvoorbeeld met behulp van rubrics.
- Laat de leerling ook de eigen voortgang beoordelen, en bespreek het verschil met uw eigen beoordeling.
- Leg in overleg nieuwe leerdoelen vast (bijvoorbeeld in een persoonlijk ontwikkelingsplan of transitieplan).
- Bespreek regelmatig de voortgang ten aanzien van het 'leren leren'.

Welke beoordelingsvormen zijn daarvoor geschikt?

In het algemeen is het de bedoeling om vast te stellen of leerlingen na het volgen van een programma (of een specifiek aanbod) ook werkelijk competentier zijn geworden. Er zijn echter geen formele criteria vastgelegd voor de competenties op de leergebied overstijgende thema's en daarmee ook niet hoe dat kan worden getoetst.

De school stelt daar zelf een werkwijze voor vast. Daarbij is het belangrijk hier met het gehele team gezamenlijk een lijn in te trekken:

- Over welke competenties gaat het in dit uitstroomprofiel (met prioriteiten in het licht van toekomstperspectieven).
- Ontwikkelen van een gelijke manier van kijken daarnaar (tussen verschillende betrokken docenten en door de leerjaren of onderwijsfasen heen).
- Het vastleggen van competentie (met name in ontwikkelingsvolgmodel, portfolio, transitiedocument).

Vaak zal de observerende en beoordelende blik van de leerkracht gekleurd worden door het gebruikte instrumentarium. De beoogde onderwijsopbrengst en het vaststellen van resultaat is logischerwijze met elkaar verbonden. Daarom zal dit van meet af aan in de planning aandacht vragen en niet pas achteraf.

Klik [hier](#) voor verdere aanwijzingen voor deze stap en verwijzingen naar bruikbare informatie en instrumentarium.

REALISATIEFASE

Stap 8: Uitvoeren van leeractiviteiten en beoordeling

- a. De betrokkenen voeren leeractiviteiten uit voor alle LGO thema 's in de betreffende uitstroomprofielen.
- b. Het management volgt (of laat dat doen) op systematische wijze de voortgang van de implementatie en heeft daartoe een werk- en overlegstructuur ingericht.

Het programma wordt uitgevoerd gedurende de periode van bijvoorbeeld één schooljaar (de school kan er natuurlijk ook voor kiezen om gedurende een kortere periode "proef te draaien"). Dit schooljaar wordt gebruikt om de kwaliteit en het effect van het programma te toetsen. Vragen die daarbij kunnen worden gesteld zijn bijvoorbeeld:

- Is het programma 'aan de maat' van onze leerlingen?
- Welke meetbare effecten sorteert het programma?
- Voorziet het programma in een algemene behoefte? Zijn aanpassingen noodzakelijk in inhoud en/of in tijd?
- Wordt het programma op de beoogde wijze uitgevoerd?

EVALUATIEFASE

Stap 9: Vastleggen van evaluatiedata

- a. Het management legt vast op welke wijze, wanneer en op basis van welke criteria/prestatie indicatoren wordt geëvalueerd
  - I. op het niveau van de uitvoering conform gemaakte afspraken;
  - II. op het niveau van waardering van de betrokkenen;
  - III. op het niveau van leeropbrengsten.
- b. Het management vraagt waar nodig adviezen om het programma in zijn totaliteit te verbeteren.
- c. Het management besluit tot het vastleggen van (onderdelen van) het programma dan wel tot hernieuwde planning.

BORGINGSFASE

Stap 10: Borging in plannen, in handelen en in roosters

- a. Het management legt in afspraken met het team vast op welke wijze de herkenbaarheid van de leergebied overstijgende doelen is terug te zien in het handelen van elk teamlid.
- b. Het management legt afspraken vast in het schoolplan (eventueel het jaarplan/managementovereenkomsten) en in de roosters.
- c. Alle betrokken medewerkers verwerken de gemeenschappelijke leeractiviteiten met betrekking tot de leergebied overstijgende kerndoelen in groepsplannen.
- d. Speciale, geïntensiverde begeleiding met betrekking tot de leergebied overstijgende kerndoelen worden voor individuele leerlingen vastgelegd in een handelingsplan.

